

КОРУЧКА ТЕМНО-ЧЕРВОНА

Epipactis atrorubens (Hoffm. ex Bernh.) Besser
(*E. atropurpurea* auct. non Raf., *E. rubiginosa*
(Crantz) Gaudin ex W.D.J.Koch)

Родина Зозулинцеві — Orchidaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісна рослина.

Ареал виду та його поширення в Україні

Євразійський вид, поширений в Європі, на Кавказі, Уралі, в Зх. Сибіру, Середній Азії, Ірані. В Україні — в Карпатах, на Прикарпатті, в Поліссі, Лісостепу, Степу (рідко) та Гірському Криму. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, См, Лв, Ів, Тр, Зк, Чц, Хм, Чк, Кд, Пл, Хр, Дц, Лг, Кр.

Чисельність та структура популяцій

Популяції нечисленні, дані по структурі популяцій відсутні.

Причина зміни чисельності.

Антропогенне порушення природних біотопів, зокрема вирубування лісів.

Умови місцезростання

Листяні, хвойні та мішані ліси, узлісся, серед чагарників, кам'янисті схили (переважно на вапняках). Трапляється в широколистяних неморальних мезофітних лісах у складі угруповань союзів *Fagion sylvaticae* та *Carpinion betuli* (кл. *Quercus-Fagetes*), а також в мезоксерофітних трав'янистих угрупованнях. В Криму зростає в субсередземноморських субсерофітних лісах та рідколіссях (кл. *Quercetum pubescentipetraeae*) та в угрупованнях хвойних лісів кл. *Erico-Pinetea*. Мезофіт. Сциофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина, 25–70 см заввишки. Кореневище коротке, товсте, горизонтальне. Стебло у верхній частині коротко-густоопушене, буро-фіолетове. Листків 5–9, довші за міжвузля, нижні — довгасто-яйцеподібні або еліптичні, 4–8 см завдовжки, верхні — ланцетні, загострені. Суцвіття — довга, пряма негуста майже однобічна китиця, вісь суцвіття густо опушена. Приквітки ланцетні. Квітки пурпурові, із запахом ванілі. Листочки оцвіттини до 6–7 мм завдовжки, яйцеподібні, загострені, складені широким дзвоником, внутрішні трохі коротші за зовнішні. Губа 5,5–6,5 см завдовжки, її гіпохилій чашоподібно увігнутий, з широким переднім входом, епіхилій серцеподібний, загострений, при осно-

ві з двома зморщеними горбочками. Зав'язь пряма, не скручена, густо опушена. Цвіте у червні–липні. Плодоносить у серпні–вересні. Розмножується насінням, дуже рідко — кореневищем.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесено до Додатку II CITES. Охороняється у Карпатському БЗ, Кримському, Ялтинському гірсько-лісовому, Карадазькому, «Медобори» та Рівненському ПЗ, в Карпатському, Шацькому, «Деснянсько-Старогутському», «Мезинському», «Синевир», «Подільські Товтри» та «Святі гори» НПП. Контроль за станом популяцій. Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростання, вирубування лісів.

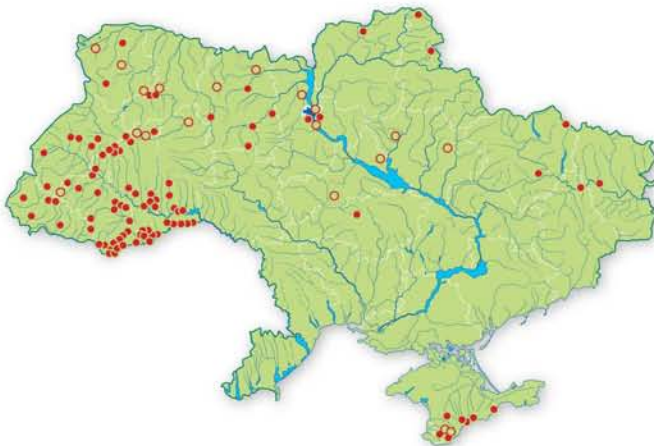
Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Вахрамеева, Денисова, Никитина, Самсонов, 1991; Каталог раритетного біоріз. заповід. і націон. парків України, 2002; Собко, 1989; Тимченко, 1996; Тимченко, Фіцайло, 2003; Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона, 2006; ЧКУ, 1996; Чорней, Буджак, Токарюк, Никирса, 2001; Zahulsky, 2000.

Автор: І.А. Тимченко
Фото: В.В. Буджак

КОРУЧКА ЧЕМЕРНИКОПОДІБНА (К. ШИРОКОЛИСТА)

Epipactis helleborine (L.) Crantz (*E. latifolia* (L.) All.)

Родина Зозулинцеві — Orchidaceae

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення

Поліморфний вид з широкою еколого-ценотичною амплітудою. В Україні, очеподібно, представлений декількома расами і потребує таксономічних досліджень.

Ареал виду та його поширення в Україні

Палеарктика, занесений у Пн. Америку. В Україні — Карпати, лісова, лісостепова, степова (в лісах долин великих річок) зони, Гірський Крим. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, См, Ль, Ів, Тр, Зк, Чц, Хм, Вн, Чк, Кд, Пл, Хр, Дц, Лг, Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій

Популяції від кількох до ста особин. За віковою структурою переважно нормальні неповночленні, з правостороннім віковим спектром.

Причина зміни чисельності.

Порушення екотопів (суцільні вирубки, надмірна рекреація). Добре витримує помірний вплив антропогенних навантажень.

Умови місцезростання

Хвойні, мішані та широколистяні ліси, в угрупованнях кл. *Quercus-Fagetum*, *Quercetum robur-petraeae*, *Quercetum pubescenti-petraeae*, *Vaccinio-Piceetum*, *Erico-Pinetum*, зрідка — узлісся (кл. *Trifolium-Geranietum*), на бідних і багатих ґрунтах різної вологості і кислотності, переважно багатих на вапно. Часто — у вторинних угрупованнях, в екотонних зонах. Мезофіт. Сциофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 30–100 см заввишки. Кореневище коротке. Листки (4–10) від яйцеподібних до ланцетних. Квітки (12–50) зеленкувато-пурпурові, у густій китиці. Приквітки ланцетні. Зовнішні листочки оцвітини яйцеподібно-ланцетні, 10–13 мм завдовжки, внутрішні — коротші і ширші. Губа коротша від інших листочків оцвітини. Зав'язь слабо опушена. Цвіте у червні–вересні. Плодоносить у липні–жовтні. Розмножується насінням і кореневищем.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесено до Додатку II СІТЕС. Охороняється в Карпатському БЗ, Канівському, Кримському,

Поліському, «Черемському», Рівненському, Ялтинському гірсько-лісовому, Карадазькому, «Мис Март'яні», «Розточчя», «Медобори» ПЗ, Карпатському, «Ужанському», Шацькому, «Деснянсько-Старогутському», «Мезинському», «Вижицькому», «Синевир», «Подільські Товтри», «Святі гори», «Сколівські Бескиди» та «Гомільшанські ліси» НПП та ін. природно-заповідних територіях. Контроль за популяціями. Заборонено збирання рослин, порушення екотопів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують в ботанічних садах: Національному ім. М.М. Гришка НАН України, Донецькому НАН України, Чернівецького та Харківського національних університетів.

Господарське та комерційне значення

Лікарське, декоративне.

Основні джерела інформації

Вахрамеева, Денисова, Никитина, Самсонов, 1991; Собко; ЧКУ, 1996.

Автори: І.А. Тимченко, О.О. Орлов,
С.М. Панченко, О.М. Байрак
Фото: Л.Я. Нагорна, М.М. Перегрим

КОРУЧКА ДРІБНОЛИСТА

Epipactis microphylla (Ehrh.) Sw. (*Serapias microphylla* Ehrh.)

Родина Зозулинцеві — Orchidaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення

Європейсько-середземноморський вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні

Центральна та Атлантична Європа, Середземномор'я, Мала Азія, Кавказ. В Україні — Гірський Крим, раніше відмічали на Закарпатті і в Карпатах. Адм. регіони: Зк, Кр.

Чисельність та структура популяцій

Росте поодинокі, або популяції нараховують до кількох десятків особин. За віковою структурою популяції нормальні і регресивні неповночленні з правостороннім віковим спектром, переважають генеративні особини.

Причини зміни чисельності

Порушення екологічних умов, зокрема вирубування лісів.

Умови місцезростання

Тіністі букові та дубові, інколи заходить у світлі соснові ліси, галявини, узлісся. Трап-

ляється на багатих на гумус вапнистих ґрунтах. Угруповання класів *Quercus-Fagetum*, *Quercetum pubescentis-petraeae*, зрідка — *Erico-Pineteum*. Мезофіт, умброфіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 17–40 см заввишки. Кореневище коротке. Стебло прямостояче, у верхній частині короткоопушене. Стеблові листки маленькі, ланцетні, яйцеподібно-ланцетні, набагато коротші за меживузля. Суцвіття однобоке, негуста китиця. Квітки двох типів — невеликі автогамні без запаху та великі алогамні зі слабким запахом гвоздики. Цвіте у червні-липні. Плодоносить у липні-серпні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесено до Додатку II CITES. Необхідно виявити і вивчити всі місцезнаходження виду, контролювати стан популяцій. Охороняється в Ялтинському гірсько-лісовому і Кримському ПЗ та ряді заказників. Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростання, вирубування лісів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Вахрамеева, Денисова, Никитина, Самсонов, 1991; Каталог раритетного біорізн. заповід. і націон. парків України, 2002; Собко, 1989; Флора УРСР, 1950; ЧКУ, 1996.

Автори: Я.П. Дідух, І.А. Тимченко
Фото: В.П. Ісіков

КОРУЧКА БОЛОТНА

Eripactis palustris (L.) Crantz (*E. longifolia* All.,
Serapias helleborine L. var. *palustris* L.)

Родина Зозулинцеві — Orchidaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісна рослина.

Ареал виду та його поширення в Україні
Евразійсько-середземноморський вид.
В Україні — Полісся, Карпати, Розточчя, Опілля, Лісостеп, Степ (по долинах великих річок), Гірський Крим. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, См, Ль, Ів, Тр, Зк, Чц, Хм, Вн, Чк, Кд, Пл, Хр, Лг, Од, Хс, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції чисельні, щільні, віковий спектр повночлений, правосторонній, частка молодих особин висока.

Причина зміни чисельності.

Надмірне осушення біотопів. Рекреаційне навантаження, знищення при забудові територій.

Умови місцезростання

Заторфовані долини річок, улоговини, заболочені схили з мокрими і сирими торфоболотними ґрунтами; в Карпатах часто на гірських висячих болотах. На заростаючих ділянках торфокар'єрів. В Лісостепу, Розточчі і Опіллі — на евтрофних торфових трав'яногіпнових болотах кл. *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*, на луках кл. *Phragmiti-Magnocaricetea*, союзів кл. *Molinio-Arrhenatheretea* та гідрофільних чагарників кл. *Alnetea glutinosae*. На Поліссі — на мезотрофних болотах кл. *Vaccinio-Piceetea*. Мезогірофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 20–70 см заввишки. Кореневище довге, повзуче. Стебел кілька, прямі. Листки (4–8) довгасто-яйцеподібні, ланцетні. Суцвіття — багатоквіткова китиця, не щільне. Приквітки ланцетні. Квітки до 2,5 см завдовжки, звислі, зовнішні листочки оцвітини ланцетні, 9–11,5 мм завдовжки, зеленкуваті, зсередини зеленкувато-білі або червонуваті, внутрішні — довгасто-яйцеподібні, білуваті, з рожевими смужками; губа довшя за зовнішні листочки оцвітини. Зав'язь веретеноподібна, коротко опушена. Цвіте у червні-липні. Плодоносить у липні-серпні. Розмножується насінням та вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесено до Додатку II СІТЕС. Охороняється у Карпатському та Дунайському БЗ, Канівському, Поліському, Рівненському, Ялтинському гірсько-лісовому, Карадазькому, «Медобори» та «Розточчя» ПЗ, в Карпатському, Шацькому, «Вижницькому», Ужанському, «Синевир» та «Подільські Товтри» НПП. Заборонено збирання рослин, порушення екотопів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують у ботанічних садах: Національному ім. М.М. Гришка НАН України та Харківського університету.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Байрак, Стецюк, 2005; Вахрамеева, Денисова, Никитина, Самсонов, 1991; Собко, 1989; Тимченко, 1996, 1998; Тимченко, Фіцайло, 2003; ЧКУ, 1996; Чорней, Буджак, Токарюк, Никирса, 2001; Zahulsky, 2000.

Автори: І.А. Тимченко, О.Т. Кузарін
Фото: О.А. Жигаленко

